Xikmatullayeva Mohichexra Latifjon qizi
Samarqand davlat chet tillari instituti 2-kurs magistranti
pardayevb14@gmail.com

FRANSUZ KOMPYUTER TERMINOLOGIYASINI YARATILISH JIHATLARI

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.7771281

Annotatsiya: Ushbu maqolada kompyuter terminologiyasini yaratishda fransuz tilida qo‘llaniladigan vositalar ko‘rib chiqilib fransuz tilidan ushbu tarmoq lug‘ati ingliz tilidan tarjima qilingan va ingliz tilidagi kompyuter atamalarini fransuz tiliga semantik integratsiya qilish uchun ishlatiladigan vositalarni o‘rganish hamda asosiy vaziyatni aniqlash imkoniyati yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: kompyuter terminologiyasi (ingliz va fransuz), leksik qarz, semantik kengaytma, metafora, metonimiya, moslashuv.

KIRISH

Til tizimining eng harakatchan qismi bo‘lgan leksika tillar o‘rtasidagi aloqa ta’sirida, yangi leksemalarning “qarz olish” yo‘li bilan doimiy hosil bo‘lish jarayonida, taqlid qilish, ozmi-ko‘pmi sodiqlik yo‘li bilan ta’sir ko‘rsatadigan birinchi omil sanaladi. Ingliz tilidagi kompyuter atamalarini fransuz tiliga integratsiya qilish uchun ishlatiladigan semantik qurilmalarning tahlili bizga to‘rt asosiy tamoyilni aniqlash imkonini berdi:

oddiy semantik kengaytma, agar so‘z ikkala tilda mavjud bo‘lsa (ing. menu fr. menu, ing. icon, fr.icon);

tarjima: aniq otning metaforik yoki metonimik ishlatilishini ifodalovchi inglizcha atama fransuz tilidagi tegishli konkret atama bilan tarjima qilinadi, bu atama ham majoziy ma'noni oladi - inglizcha mouse (shaklning o‘xshashligi tufayli metaforik o‘tish) yoki desktop bilan tarjima qilingan bureau, fransuz tilida bureau asosiy funksiyalarning o‘xshashligiga asoslangan metonimiya sanaladi;

yangi so‘zlarni ixtiro qilish, ularning afzalligi noaniq bo‘lmasligi, aynan bo‘lmasligining kamchiliklari (inglizcha e-mail, fransuz tilida courriel, ingliz tilida software fransuz tilida logiciel);

ikki atama bilan tasvirlangan semantik qatlamlar, metaforalar va moslashuvlar: masalan: ingliz tilida phishing fransuz tilida hameçonnage yoki filoutage, ingliz tili bilan tarjima qilingan (office) clipboard, fransuz tiliga avec presse-papier deya tarjima qilingan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Bugungi kunda terminologiya alohida o‘rin va mavqega egaligi bilan ajralib turadi. V.P.Danilenkoning ta’kidlashicha, terminologiya deganda umumadabiy tilning mustaqil fimksional turi, ya’ni an’anaviy fan tili (fan, ilm yoki texnika tili) nazarda tutiladi (Danilenko, 1977; 8). Fan tili umumadabiy tilning funksional sistemalaridan biri sifatida jonli so‘zlashuv tili va badiiy adabiyot tili tushunchalari bilan bir qatorda turadi.

O.Vinokuming fikricha, termin - har doim aniq va ravshan. Terminlar sistemasi tili ongli shakllantiriladi. Zero, termin o‘z-o‘zidan, stixiyali tarzda paydo boim aydi, balki zarurligi, jamiyatda unga ehtiyoj mavjudligi bois yaratiladi. A.Gerdning mulohazasiga ko‘ra, tennin ilm-fan taraqqiyotining muayyan bosqichida mavjud tushunchalaming asosiy xususiyatlarini aniq va to‘laligicha aks ettiruvchi maxsus terminologik m a’noga ega tabiiy va sun’iy til birligi, ya’ni so‘zyoki so‘zbirikmasidir (Gerd, 1991; 1-4).

O.Axmanovaning ta’kidlashicha, terminologiya qaysidir fan o‘z taraqqiyotining oliy darajasiga erishgandagina yuzaga chiqadi, ya’ni termin muayyan tushuncha aniq ilmiy ifoda kasb etgandan so‘ng tan olinadi. Leksik o‘zlashuvlarning mavjudligi qadim zamonlardan beri ma'lum bo‘lganiga va lug‘atlarning etimologiya bo‘limida eslatib o‘tilganiga qaramay, ushbu “o‘zlashma” so‘zlarning qabul qiluvchi tilning ichki tuzilishiga ta'sirini semantik va

pragmatik o‘rganish hali ham davom etmoqda. Tarmoq tilini yaratish oddiy semantik kengayishdan tortib metafora, metonimiya, vakillik uyushmalari ishtirokidagi murakkab jarayonlargacha bo‘lgan keng ko‘lamli vositalarni o‘z ichiga oladi. Fransuzlar bu vositalarning barchasidan unumli foydalangan ko‘rinadi, bizningcha.

Fonetik va morfologik moslashuvlarni tavsiflovchi, soni jihatidan kam, shuningdek, tadqiqotlar mavjud bo‘lsa-da, qarzlarning semantik integratsiya mexanizmlari e'tiborsiz qolmoqda va go‘yo til yuzasi ostida “yashirin”dek. Qarz olishning semantik integratsiya mexanizmlari e'tiborga olinmaydi va go‘yo “semantik o‘zgarish” yoki “ma'no o‘zgarishi” noaniq atamalari ostida qolib ketadi.Ushbu ma’lumotlarni o‘rganishda “Dictionnaire de l’informatique et de l’internet” fransuz tili lug‘ati asosida hamda “Grand Larousse de la langue française” izohli lug‘atlaridan keng foydalanildi. Shuningdek, Asher, Nicholasning “L’Interface pragmatique-sémantique et l’interprétation du discours” nazariy asaridan, Fillmore, Charles, Atkinslarning “Toward a Frame-based Lexicon: The Semantics of RISK and its Neighbors” kitoblaridagi mavzuga doir fikrlari o‘rganib chiqildi.

NATIJALAR

Kompyuter terminologiyasi taxminan so‘nggi oltmish yil ichida yaratildi, avval ingliz tilida, keyin esa ko‘plab tillarda o‘zlashtirildi shuningdek, ta’kidlash joiz moslashtirildi. Ilmiy yoki texnik terminologiyani ma'lum bir tilga moslashtirish haqida gap ketganda, terminologiyasi boshqa tilda (bizning misolimizda ingliz tilida) o‘rnatilgan sohadan, nazariy jihatdan ikkita qarama-qarshi munosabat bo‘lishi mumkin: inglizcha so‘zlar sifatida qabul qilingan tillar mavjud, masalan, italyan, rumin, rus tillaridan. Bunday hollarda, ko‘proq yoki kamroq moslashtirilgan olinmalar asosiy vositadir. Boshqa jarayon chet el so‘zlarini tarjima qilish va moslashtirishdir. Fransuz tili bu ikkinchi yo‘lni ma'qullaydi, chunki IT va Internetning tarmoq lug‘atida bir nechta olinmalar mavjud.

O‘zining kompyuter lug‘atini yaratish uchun fransuz tilini leksik boyitish vositalari majmuasidan foydalangan. IT-ingliz tili qo‘shni sohalardan (tipografiya, matbuot, matematika va boshqalar) bir qator atamalarni o‘z zimmasiga olganligi sababli, ushbu sohalarda allaqachon o‘rnatilgan terminologiyaga ega bo‘lgan fransuz tili ekvivalent atamalarni taklif qilish bilan cheklanib qoldi. ikkala til, semantik kengaytmalar ingliz tili domenga xos atamalarni yaratganida, ushbu so‘zlar ushbu sektor tilining ifodaliligi va jonliligini saqlab qolish uchun ritorik vositalardan (masalan, metafora va metonimiyalar) foydalangan holda tarjima qilingan yoki moslashtirilgandir.

Shuni ta'kidlash kerakki, ushbu lug‘atni boyitish vositalari fransuz tiliga xos va o‘ziga xos narsaga ega emas; bular, ehtimol, barcha tillarning leksik evolyutsiyasida uchraydigan hodisalardir. Jamiyat muloqotda yangi tushunchaga muhtoj bo‘lganida, til quyidagilarga murojaat qilishi mumkin:

agar bu tushuncha boshqa tilda leksiklashtirilgan bo‘lsa, chet so‘zni o‘zlashtirish;

leksik tizimning o‘zida rivojlanishga mavjud leksemaning semantik kengayishi

yangi so‘z ixtirosi orqali hosil bo‘lgan deya mulohaza yuritiladi.

MUHOKAMA

Fransuz hukumatining lingvistik siyosati hozirgi fransuz leksikasining barcha boshqa tarmoqlarida bo‘lgani kabi, hisoblash lug‘atida ham ichki leksik o‘zgarishlarga ustunlik bilan murojaat qilishiga olib kelgan. Ko‘rib chiqilgan boshqa tillar o‘zlarining kompyuter lug‘atini inglizcha so‘zlardan ko‘p miqdorda olish orqali yaratdilar, ammo bu nisbatan yaqinda olingan so‘zlar bo‘lgani uchun, hozirda bu so‘zlar ularning fonetik leksikasiga qanday qo‘shilishi morfologik va semantik nuqtai nazarga ko‘ra qiziqdir.

IT leksikoni bir paytlar yaratilgan va shaxsiy kompyuter ko‘plab ilmiy yoki texnik sohalardagi mutaxassislar tomonidan

qo‘llaniladigan ish quroli ekanligini hisobga olsak, IT atamalari endi boshqa sohalarda ham qo‘llaniladi. Biz o‘zimizga tanish bo‘lgan sohaviy tildagi, ya’ni tilshunoslik tilidagi bu turdagi bir nechta parchalarni ko‘rsatish bilan cheklanamiz.

Boshqa tarmoq tillaridan olingan atamalar IT atamalarining aksariyati matnlarni tayyorlash va joylashtirish , shuningdek, ish yuritish materiallari bilan bog‘liq. Fransuz leksikasi o‘z atamalarining ekvivalentini quyidagicha o‘zlashtirgan:

– matnlarni tipografiya va nashr etishda; inglizcha font → fransuzcha police ; inglizcha font size → fransuzcha taille des polices ; inglizcha bold → fransuzcha gras; ing.italic → fr. italique ; ing. underline → fr. soulignement; ingl. parquet → fr. paquet; ingl. spell va grammar checking →fr. vérification/ contrôle orthographique; inglizcha page layout → fr. mise en page; ingliz tilida header/ footer → fransuz tilida en-tête/ pied de page ; ing. widows/ orphans → fr. veuves/ orphelines; ing. printer → fr. imprimante; ing. copy → fr. copie; ingl. copy – paste → fr. copier – coller;

- matematikaga doir: ing. subscript/ superscript → fr. indice/ exposant ; ingl. algorithmics → fr. algoritmique; ingl. parallel → fr. parallèle ; ing. matrix → fr. matrice, ing. application → fr. application;

- falsafaga oid; ing. heuristics → fr. Heuristique;

- so‘z qurilishiga ko‘ra; ing. bridge → fr. pont ; ingl. gateway → fr. passarelle ;

-iqtisodga doir; : ing. management → fr. gérance, ing. to export → fr. exporter, ing. to import → fr. importer;

- ekranga oid; ing. scan → fr. balayage;

-ish stoliga ko‘ra; ingl. label → fr. étiquette ; angl. notepad → fr. ardoise; angl. organizer → fr. agenda; ingl. bookmark → fr. signet; ingl. folder → fr. dossier; ingl. file → fr. fichier.

Bu so‘zlarning barchasi semantik kengayishlardan o‘tgan, ular ba'zan metafora yoki metonimiyalarni keltirib chiqaradi, bu odatda o‘zlarining referentlari bo‘lib xizmat qiladigan sub'ektlar bajaradigan vazifasiga ko‘ra o‘xshashlikga asoslanadi.

Ingliz tilidagi atamalarning fransuz tiliga integratsiyalashuvi ingliz tilidagi kompyuter terminlarini fransuz tiliga semantik integratsiya qilish uchun qo‘llaniladigan vositalarni tekshirish bir qancha jarayonlarni aniqlash imkonini berdi:

Semantik kengaytma har ikkala tilda mavjud bo‘lgan ayrim so‘zlar uchun moslashuv oddiy semantik kengaytma orqali amalga oshiriladi. Shuni ta'kidlash kerakki, shu nuqtai nazardan, ingliz tilidan fransuz tiliga o‘tish ingliz-norman tilidan kelib chiqqan inglizcha so‘zlarning taxminan 30% mavjudligi bilan osonlashadi, shuning uchun ular qadimgi fransuz tilidan o‘zlashgan hisoblanadi. Bundan kelib chiqadiki, katta etimologiyasi bir xil bo‘lgan bir qancha leksemalar har ikki tilda ham mavjud bo‘lib, bu bir necha asrlik ikki tillilik natijasida hosil bo‘lgan. Boshqa hollarda mustaqil ravishda qabul qilingan xorijiy so‘zlar haqida so‘z boradi.

Ingliz tilida menu - menyu etimologik jihatdan menyu so‘zi lotincha minutus "kichik, menyu" dan olingan bo‘lib, minuere "kamaymoq" fe'lining o‘tgan zamon qismidir.

Qarz olish ingliz tilidagi fransuz tiliga o‘zlashtirilgan holatlar mavjud, garchi ularning soni boshqa tillar, masalan, italyan, rumin yoki rus tillari bilan solishtirganda ancha kichikdir.

Inglizcha hacker, fransuz tilida hacker (bidouilleur, fouineur) ko‘plab tillarning kompyuter lug‘atiga kirgan ingliz tilidagi leksik birlik sanaladi. Bu "ma'lumotlar bazasiga tashrif buyuradigan qaroqchilar" shaxsini belgilaydi va uni qayta tiklash bir nechta ekvivalentlarni taklif qilgan fransuz kompyuter olimlari uchun qiyinchilik va ikkilanishlarni keltirib chiqardi, jumladan, ing. hacker (fe’lidan to hack + -er, taillader birinchi mazmun ko‘lamida talabalarining jargon rivojlanishdagi mohirona burilish; ikkinchi ko‘lamda informatika fanida semantik kengaytma ya’ni kompyuter jinoyatchisi.

Fransuz tilida qo‘llaniladigan hacker (ingliz tilidan olingan) (norasmiy) kompyuter

jinoyatchisi;

Fransuz tilidagi: bidouilleur (bidouiller + -eur dan) 1. savdo qiladigan yoki aldaydigan shaxs; 2. (kengaytma ingliz tili ta'sirida hisoblashda semantika) kompyuter jinoyatchisi;

Fransuz tilidagi fouineur -fouineur leksemasining otlashuvi natijasida "juda qiziquvchan" hayvon keyingi ma'noda ingliz modeli bo'yicha kompyuter semantik kengaytmasi) kompyuter jinoyatchisi.

Ingliz tilidagi to hack fe'lidan hosil bo'lgan ot "qiyshiq zarbalar berish orqali (tarmoqni, ob'ektni) kesish" fe'lidan olingan. Bu so'z 1976 yilda Qo'shma Shtatlarda "kompyuter jinoyati" ma'nosini oldi. Amerika ingliz tilidagi so'zning semantik kengaytmalari munozarali masaladir. Gipotezalardan biriga ko'ra, bu so'z MIT (Massachusets texnologiya instituti) talabalar jargonidagi so'zga berilgan ma'nodir.1960-yillarda bu jargondagi so'z matematikada muammoni zukkolik bilan yechish ma'nosini bildiradi. Ko'pgina Internet saytlari bu atamani "nusxa ko'chirish, taqlid qilish, (kengaytirish) aldash" ma'nosida ishlatadi. Hisoblash va Internet lug'ati (Le Dictionnaire de l'informatique et de l'internet (DicoFr) inglizcha atamani "bricoleur, bidouilleur" degan ma'noni anglatadi va aqlli va topqir dasturchilarni belgilaydi. Ingliz tilidagi so'zning hozirgi ma'nosi "kompyuter jinoyatchisi" degan ma'noni anglatadi, bu so'z ko'plab tillar tomonidan o'zlashtirilgan.

Olinma so'zlar toifasi uchun biz boshqa misollarni keltirishimiz mumkin: pixel ikkala tilda yorqinligi, rangi va boshqalar bilan tavsiflangan tasvirning eng kichik elementini bildiruvchi so'zni to click → cliquer (foydalanishni bildiruvchi onomastik so'z) Turli xil buyruqlarni faollashtirish uchun sichqoncha tugmachasini bosish), scanner → scanneur (qog'ozdagi hujjatlarni raqamli fayllarga o'tkazish uchun mo'ljallangan qurilma), server → serveur ma'lumotlar bazasi bilan maslahatlashish imkonini beruvchi kompyuter tizimi sanaladi.

XULOSA

Tarmoqli tilni yaratish oddiy semantik kengayishdan tortib metaforalar, metonimiyalar, vakillik assotsiatsiyasi (stsenariylar yoki ramkalar) bilan bog'liq murakkab jarayonlargacha bo'lgan keng ko'lamli vositalardan foydalanishni o'z ichiga oladi . Muammo chet el so'zini qanday bo'lsa, shunday qabul qilish, tarjima qilish, yangi so'z yaratish yoki shunga o'xshash metafora yoki metonimik parchani ishlab chiqish o'rtasida tanlovdir. Har bir til bu vositalarning barchasiga turli nisbatlarda murojaat qilganga o'xshaydi.

Ma'lumotlarni qayta ishlash tili ingliz tilida tilda mavjud atamalarni qayta tiklash, semantik kengaytma, metaforalash yoki yangi atamalarni ixtiro qilish orqali olingan. Xuddi shu usullar fransuz tilida ham ishlatilgan, ularga ingliz tilidan qarz olishni qo'shishimiz mumkin, bu juda cheklangan. Le Dictionnaire de l'informatique et de l'internet (DicoFr) faoliyati natijasida ma'lum shartlar taqiqlangan, boshqalari yaratilgan. Kompyuter va dasturiy ta'minot bilan dastur, til hamjamiyati tomonidan qabul qilinganligi sababli, shaxsiy kompyuterning keng tarqalishi va tadqiqotchilar tomonidan fanning deyarli barcha sohalarida qo'llanilishi natijasida informatika atamalari boshqa fanlarda ham o'zlashtirila boshladi va shu bilan boshqa sohalarning ilmiy-texnik terminologiyasini ham boyitib bormoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Asher, Nicholas. 1996. « L'Interface pragmatique-sémantique et l'interprétation du discours ». Langage, 123: pp. 30–50.

2. Asher, Nicholas & Lascarides, Alex. 2003. Logics of Conversation. Cambridge: Cambridge University Press.

3. Cruse, D. Alan, Hundsnurscher, Franz, Job, Michael & Lutzeier, Peter (eds.). 2002. Lexikologie: ein internationales Handbuch zur Natur und Struktur von Wörtern und Wortschätzen/ Lexicology: an international handbook on the nature and structure of words and vocabularies. Berlin/ New York: Walter de Gruyter.

4. Fillmore, Charles, Atkins, B. T. S. 1992. "Toward a Frame-based Lexicon: The Semantics of RISK and its Neighbors". In A.

Lehrer & E. Kittay (eds.), Frames, Fields and Contrasts. Hillsdale (NJ): Erlbaum: 75–102. Groupe 1972. Rhétorique générale. Paris: Larousse

5. Corréard, Marie-Hélène and Grundy, Valerie (eds.). 2007. The Oxford-Hachette French Dictionary, French–English, English–French. 3rd edition edited by Jean-Benoit Ormal-Grenon and Natalie Pomier. Oxford: Oxford University Press.

6. Dictionnaire de l'informatique et de l'internet. http://www.dicofr.com/cgi-bin / n.pl /dicofr / definition/.

7. Grand Larousse de la langue fran-

Khikmatullayeva Mohichekhra Latifjon kizi
2nd year graduate student of Samarkand State Institute of Foreign Languages
pardayevb14@gmail.com

ASPECTS OF THE CREATION OF FRENCH COMPUTER TERMINOLOGY

Annotation: This article examines the tools used in the creation of computer terminology in French. This network dictionary is translated from French into English, and the tools used to semantically integrate computer terms from English into French are highlighted, as well as the possibility of determining the main situation.

Key words: computer terminology (English and French), lexical borrowing, semantic extension, metaphor, metonymy, adaptation.

Хикматуллаева Мохичехра Латифджана кизи
магистрант 2 курса Самаркандского государственного института иностранных языков
pardayevb14@gmail.com

АСПЕКТЫ СОЗДАНИЯ ФРАНЦУЗСКОЙ КОМПЬЮТЕРНОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ

Аннотация: В данной статье рассматриваются средства, используемые при создании компьютерной терминологии на французском языке, данный сетевой словарь переведен с французского языка на английский язык, а также освещаются средства, используемые для семантической интеграции компьютерных терминов с английского языка на французский язык, а также возможность определения основных ситуация.

Ключевые слова: компьютерная терминология (английская и французская), лексическое заимствование, семантическое расширение, метафора, метонимия, адаптация.